

Litteraation numero: 103161/5
Haastattelun nimi: Toista maata 1 master 3 Fix rx
Haastattelun kesto: 42 min
Litteroitu: Tutkimustie Oy 18.5.2021

Puhujien merkinnät: MJK: Matti Johannes Koivu
JH: Juha Hurme
MP: Maria Pettersson

Muut merkinnät:

..	Puheenvuoro jää kesken, jatkaa puheenvuoroa
(-)	Pois jäänyt sana tai sanan osa
(--)	Pois jäänyt jakso
(sana)	Epäselvä sana tai jakso
<u>alleviivaus</u>	Erityisen painollinen sana tai jakso
[hakasulkeet]	Litteroijan kommentti
[pp]	Päällekkäistä puhetta
[hp]	Hiljaista puhetta
[ep]	Epäselvää puhetta

Huomautukset: --

Naisääni: 16 senttiä pitkä ja noin 3 senttiä leveä pala Ruovedellä kasvanutta lehtipuuta. [musiikkia]

MJK: Tämä on Toista maata, kansallismuseon podcast, joka kääntää Suomen historian uuteen asentoon. Sarja liittyy kansallismuseon Toista maata -näyttelyyn, joka päivittää Suomen tarinan 1100-luvulta itsenäisyyteen asti. Olen Matti Johannes Koivu, oppaanne menneestä tähän päivään ja vähän tulevaan. [musiikkia] Tänään käsitellään suurmiehiä. Sitä, kuinka suurmieskultti väärästi historiankirjoituksen. Pohdimme muun muassa sitä, miten kuvaa Suomesta rakennettiin, kun valtiota ei ollut vielä olemassakaan, ja miten tämä on vaikuttanut käsityksiin Suomesta ja suomalaisuudesta. Vieraana tässä jaksossa ovat kirjailijat Maria Pettersson ja Juha Hurme. Tervetuloa.

MP: Kiitos.

JH: Kiitos. [musiikkia]

MJK: Lähdetään ensin tärkeällä kysymyksellä, joka kuuluu seuraavalla tavalla: Juha Hurme, yksi kansallismuseon Toista maata -näyttelyn käsikirjoittajista, oletko sinä historiankirjoihin jäävä suurmies?

JH: En. Sanotaan nyt näin, että että tuo on minusta kysymys, joka, itsekunnioitus vaatii sen ohittamisen. Eli mä oon toki pitkänkin uran tehnyt taiteilija ja mä oon ihan ylpeä tekemisistäni, mutta jossain mielessä toi koko termi on, sen lisäksi että se on sukupuolisesti väärästynyt, se on vastenmielinen. Sillä ylpeydellä tarkoitan ja itsekunnioituksella sitä, että pitää olla niin luja luonne, ettei ajattele tuollaisia asioita eläessään ja toimiessaan kuin korkeintaan huvittuneesti. Eli pitkällinen vastaus, jonka olisi voinut kiteyttää myös kahteen kirjaimeen: ei tai en. [nauraa]

MJK: Maria Pettersson: oletko sinä historian suurnainen?

MP: Mä luulen, että tällainen suurmies-suurnaisajattelu on ylipäätään varattu vähän toiseen aikaan ja toisenlaiseen maailmaan. Suomenkin historiassa on ihmisiä, joista on tullut suurmiehiä jo elinaikanaan, esimerkiksi Runeberg tai Sibelius tai Mannerheim, ja sitten tunnemme maailmalta myös paljon esimerkkejä siitä, että että on kansakunta väkevästi kaivannut suurmiestä ja sitten kaivanut sellaisen jostain historiastaan. Esimerkiksi vaikka Makedoniassa nykyään tarvittiin kerta kaikkiaan suurmies, joten otettiin Aleksanteri Suuri ja todettiin että tämä on makedonialaisista makedonialaisin suurmies, me kaikki olemme Aleksanteri Suuren jälkeläisiä ja kuka tahansa, joka sanoo, että Aleksanteri Suuri ei ole makedonialainen ja vain makedonialainen, on tyhmäpää. Nämä usein liittyy kansakunnan rakentamiseen tai identiteetin etsimiseen ja tällaiseen, ja mä toivon, että nyt me ollaan sellaisessa ajassa, jossa me ei etsitä yhtä yhtenäistä identiteettiä tai ajattelua vaan ymmärretään, että täällä on kaikenlaisia erilaisia tyyppisiä. Edelleenkin meillä on tietenkäin idoleita, meillä on tärkeitä ihmisiä, meillä on valtavan hienoja taiteilijoita ja meillä on tutkijoita ja vaikka ketä, mutta ehkä semmoinen suurmies, jolle rakennetaan patsas, se on ehkä vähän mennyttä maailmaa.

MJK: Pohditaan sitten sitä, että mihin näitä suurmiehiä sitten on tarvittu aikanaan. Juha, sä olet tutkinut suomalaisuuden mentaalihistoriaa ja suomalaisuuden rakentamista. Millaista tämä rakennustyö käytännössä on ollut ja mikä sija siinä on ollut suurmiehillä?

JH: Sehän painottuu 1800-luvulle, jolloin todella päästiin siihen, että kun Venäjä miehitti aika vähäisen kahakan tuloksena 1808 ja -09 Suomen kiristääkseen vähän Ruotsia ja Englantia, tuli todella ensin suurjuuret, keitä nyt ollaan, kun ei olla enää ruotsalaisia, tai siis Ruotsin osa, ja todellakin ruotsalaisia. Ja sitten kun oli tämä muodikas filosofia, joka oli Saksasta opittu, nationalism, se oli ihan uutta asiaa, että ylipäätään on olemassa kansoja ja niillä on, ne eroavat toisistaan ja niillä on oma sielunsa. Siinä oli runsaasti metafysiikkaa ja aika sellaista himmeää teorianmuodostuksen sumua siinä ympärillä. Tämä ajatus roihahti todella voimallisesti intelligentsiassa, joka ironista kyllä oli ruotsinkielistä, ruotsinkielisiä nuoria miehiä, joitakin nuoria naisia myöskin, mutte heille ei hirveästi annettu suunvuoroa siihen. Ja nyt todella 1800-luvulle ajoittuu tämä iso keksintö, fiktiivisen Suomen muodostaminen. Ja siinä

oli olennainen juttu, että jotta tämmöisellä kansalla olisi loistava tulevaisuus, sillä piti olla loistava menneisyys. Elias Lönnrotin ja Kalevala-projektien ympärille sitä alettiin rakentaa itämerensuomalaisen kansanrunouden voisi sanoa väärille tulkinnoille, suomettamiselle. Ja sitten tosiaankin nämä keskeiset heppulit, jotka oli kaiken lisäksi opiskelukavereita, tyyliin Snellman, Runeberg, Lönnrot ja jossain mielessä Zacharias Topelius, joka oli tavallaan oikein suurmiesten tekijä myöskin, hän Maamme-kirjassaan ja muussa tuotannossaan oikein rakenteli sanoista patsaita, niin näistä aktivisteista luotiin nämä nerot, jotka ikään kuin keksivät Suomen. Tai silloin ajateltiin, että he oivalsivat, että Suomi on ihan Jumalan valittu kansa. Toisin sanoen tähän nationalismiin kuuluu tämä paha hapate jo alussa, että parempi kuin muut kansat. Ja sehän ei ole kauhean fiksu eikä oikeellinen ajatus. Mutta tämmöisestä suunnilleen oli kysymys.

MJK: Mikä on Marian näkemys tähän suurmiesten syntyyn? Miltä se näyttää sinun tuoiltaasi?

MP: Suurmieheksi päätyy ihmiset, jotka on oikeassa paikassa oikeilla mielipiteillä ja oikeaan aikaan, ainakin Suomessa. Onko vaikka joku Runeberg, onko hän Suomen historian paras runoilija? No ei ole. Onko hän edes oman aikansa paras runoilija? No ei, ainakaan mun mielestä. Tämä on toki mielipidekysymys. Mutta se mitä hän oli, hänellä oli oikeat poliittiset mielipiteet, oikea poliittinen projekti. Se sopi oikeaan aikaan. Jos hän olisi ollut vaikka sata vuotta aikaisemmin näillä samoilla mielipiteillä, se ei olisi toiminut. Hän oli mies. Hän oli sopivasta suvusta ja sopivasti koulutettu. Ja jotta hänestä voi tulla suurmies, näiden kaikkien asioiden piti sopia yhteen. Jos joku näistä olisi puuttanut, jos hän olisi ollut vaikka tosi köyhä ja huonosti koulutettu tai hänellä olisi ollut toisenlaiset poliittiset mielipiteet tai hän olisi ollut nainen, hän ei olisi päätynyt tähän asemaan. Ja sen takia kun me tarkastellaan suurmieshistoriaa, yleensä he ovat, paitsi itse he ajavat jonkinlaista poliittista näkemystä, niin myöskin ihmiset jotka heidät korottavat siihen suurmiesasemaan, myöskin heillä on joku syy tehdä se. Katsotaan vaikka rajan taakse Venäjälle nyt, jossa etsitään suurmiehiä ja korotetaan heitä uuteen, oikein arvostukseen. Monet vanhat tsaarit tuodaan nyt tsaariperheen jäsenet vaikka tuodaan riemusaatossa Venäjälle ja haudataan uudestaan sinne. Tyytit kuten Iivana Julma tai vaikka Stalin rehabilitoidaan ja nostetaan sieltä jälleen uusiksi kansakunnan hienoiksi tyypeiksi. Tämä on jälleen kansakunnan rakentamisprojekti. Ja sen takia minusta on jotenkin ihanaa, tai ihanaa, kamalaa, en ole ihan varma kumpaa, se että Suomen historian vaikka tunnetuimmat taideteokset, nykyään me katsotaan vaan että aa, onpa hieno Aino-triptyykin ja vitsi että onpas hieno runo tai laulu tai usein taideteos, ja me ei nähdä, me ollaan unohdettu, että ne on kaikki poliittisen projektin ilmentymiä ja että ne ei ole pelkkää taidetta. Eihän taide ikinä ole pelkkää taidetta. Mutta jotenkin kun me katsotaan Suomen historian tunnetuimpia tai ehkä kliseisimpiä taideteoksia, ne on kaikki tietyn mielenmaiseman ja tietyn poliittisen projektin osa.

MJK: Jos hypätään tähän päivään, mietitään sellaista kysymystä, että kun nyt on ilmiselvää, että suurmiehet eivät enää ole hyväksyttäviä ja on myös selvää, kuinka voimakkaasti suurmieskulttia rakennettiin..

MP: Onko se ilmiselvää? Koitapa sanoa jotain pahaa Mannerheimista.

MJK: Ai kun niin, itse asiassa, se onkin totta muuten. Me ollaan, joo, ei se ole ilmiselvää. Oikeastaan kun me eletään tällaista individualismin aikaa, niin olisiko kyse siitä, että me tavallaan muka haastetaan suurmiehiä, me nostetaan heistä esiin pehmeitä puolia tai heidän ruokavaliotaan tai heidän rakkauselämänsä tai jotain tällaisia piirteitä..

MP: Kunhan se rakkauselämä on sopivaa, kunhan siihen ei kuulu vaikka kiinnostus samasta sukupuolesta. Tai kyllähän vaikka just Runebergin se, että se naiskenteli puolta Suomea, tuolla petti vaimoan, niin eihän sitäkään ole sopivaa tuoda esiin.

MJK: Niin, eli me ehkä suurmieskulttia jollain tavalla trivialisoidaan tai monia asioita tapahtuu. Toisaalta sitä myös kyllä uusinnetaan valtavasti jatkuvasti. Se on kyllä totta.

MP: Kyllä todella. Ja Suurin Suomalainen -äänestys ja Mannerheim-liitteet lehdistä. Mun mielestä tämä kultti voi oikein hyvin.

MJK: Sä olet oikeassa. Mä ehkä ajattelin meitä kolmea tässä jollain tavalla. Mutta joo, toi on kyllä totta. Mutta kysytään näin pain, että minkälaisia jälkiä, minkälaisen yhteiskunnan synnyttää suurmieskultti?

JH: Katse kohdistui näköjään Tampereelle. Mä nyt sanon jotakin tässä. [naurahtaa]

MJK: Kyllä, katson siihen suuntaan.

JH: Ongelmahan tässä on oikeasti se, että tuo on historian vääristelyä. Ja ihan hyvänä vertauskuvana se patsas, se peittää alleen tosi tärkeitä asioita ja suorastaan jyrää ja murskaa alleen asioita. Tässähän tämä ongelma on. Ja kyllä mun mielestä sä äskeisessä juonossasi olit sillä tavalla kuitenkin oikeassa, että onhan nyt kuitenkin iso ja kriittinen, ihan hyvin voi käyttää muotisanana intersektionaalinen, ote nyt kuitenkin läsnä, eli pyritään monialaisesti ymmärtämään myöskin menneisyyttä ja purkamaan vääryyksiä, vaikka myöskin on totta, että tällainen kultti, joka tuottaa näitä vääristymiä ja vääriä tulkintoja, se toisaalta yhä elää. Mutta kyllä sitä vastaan kuitenkin nyt ponnistellaan. Ja nyt on hyvä muistaa myöskin, että tämä Suomen kansallismuseo oli kuitenkin nationalismin synnyttävä muistiorganisaatio. Se oli luotua suomalaisuutta tämä pömpeli, sinänsä uljas rakennus. Mutta sehän juurikin rakennettiin vielä sortovuosien sisuunnuttamana todistamaan Suomen suuruutta ja nostamaan niitä patsaita. Ja siinä mielessä juuri sillä asiallahan minäkin tässä olen ollut, että kun nyt tätä uutta näyttelyä on tehty, joka sitä ratkaisevaa ajankohtaa tarkastelee, milloin Ruotsin osasta ja Venäjän osasta muotoutuu ajatuksen tasolla ja ideologisesti Suomi, niin tosi hienosti mun mielestä monien asiantuntijoiden ponnistelujen avulla on niin hyvin kuin nyt pystytään purettu näitä vinoutumia. Sen tunnustan, että ei tämä meidänkään tulos tietenkään ole mikään lopullinen, vaan tämäkin on mun mielestä edistyskysymys, että koko Toista maata -näyttelyn tekijäkunta (--) [0:13:20]

lähtökohtaisena periaatteena, että tämä on meidän näkemys nyt, ja menee vuosia, niin se näkemys, sen pitää parantua. Meidän näyttely on ikään kuin oikeastaan vipu aktiiviseen jatkotutkimukseen, että näin voidaan nyt määritellä. Ja pyrittiin avoimeen muotoonm joka ei suinkaan esitä mitään totuuksia vaan kuvaa hyvin dynaamisia, monimutkaisia prosesseja tunnustaen sen, että jos tämä meidän ihmisten maailma ja suomalaisten maailma siinä ohessa kehittyä hyvään suuntaan, niin nämä asiat tulee muuttumaan, nämä näkemykset. Historia, se on jännää. Menneisyys muuttuu vinhaa vauhtia. Tämä on mun, mä pidän huomenna luennon Sibelius-Akatemian opiskelijoille, ja toi mun otsikko: Menneisyys muuttuu vinhaa vauhtia. Ja näistä asioista siellä puhun.

MP: Kyllä ja kansallismuseon projektipäällikkö, joka on vetänyt tätä uudistusta, Päivi Roivainen sanoi mun mielestä hienosti Imagen haastattelussa, että museoiden rooli ei ole enää kertoa, miten asiat ovat. Ja tuohon kysymykseesi, että millaista historiaa tuottaa suurmieskultti, mun mielestä hän otti siinäkin esiin hyvin sen, että jos aikaisemmin historiankirjoituksessa on ajateltu, että tärkeitä on sodat ja suurmiehet, niin nykyäänhän niin ei enää ajatella. Ja kyllä historioitsijat, historian ammattilaiset on jo vuosikymmeniä ymmärtäneet sen, että jos halutaan antaa tippaakaan todenmukainen kuva maailmasta, niin täytyy esitellä myös naisia, vähemmistöjä, köyhiä ja muita ihmisiä, joita täällä maapallolla tai Suomessa liikkuu. Koska jos meidän ajasta vaikka 300 vuoden päästä kerrotaan ainoastaan Trumpin ja Putinin tarina, niin kyllä täältä jokunen osa jää ehkä mainitsematta, eikä lukijalle kyllä siinä kohtaa mitenkään välity oikeanlainen kuva nyky- vuoden 20- tai 2000-luvun alusta, ensimmäisistä vuosikymmenistä.

MJK: Tämä on totta. Hämmästyttävää on se kuitenkin, että esimerkiksi koulun historianopetuksessa edelleen toistuu hyvinkin samat, vaikka sitä yritetään muuttaa, mutta silti tämä kertomus suurmiehistä, sodista, kätteleivistä presidenteistä, se on äärimmäisen elinvoimainen ja voimakas kertomus, valitettavasti. Miten Maria Pettersson, kun olet tutustunut naishistoriaan, jos näin voi sanoa, oliko vaikea lähteä haastamaan suurmieshistoriaa tai tätä perinteistä kertomusta? Onko se nykyään helppoa vai törmäsitkö erikoisiin käsityksiin tai mahdottomuuksiin?

MP: Ensinnäkin mua kypsyttää, että mä olen joutunut tutkimaan naisten historiaa, ihan kuin naiset olisi jotenkin historiasta erillinen saareke, jota täytyy erikseen mennä tutkimaan. Toiveeni olisi, että naiset olisivat osa ihan vaan historiaa, tai historia kertoisi kaikenlaisista sukupuolista. Mä kuvittelin, että tilanne olisi parempi kuin silloin, kun minä kävin koulua, jolloin tosiaan, pystyn varmaan edelleenkin nimeämään ne alle kymmenen naista, jotka meillä käsiteltiin historiankirjoissa. Kyllä siellä Kleopatra ja Marie Curie ja muutama kuningatar vilahteli, mutta eipä juuri kauheasti muita. Ja mä ajattelin, että tämä tilanne olisi, että täytyyhän sen nyt monessa kymmenessä vuodessa parantua, herran tähden. Ja ylipäätään historiaa opetetaan kokonaisuuksina ja meillä on fantastisen hyviä historian opettajia, jotka on kyllä todella perillä siitä, että miten historiaa nykyään kannattaisi ehkä opettaa. Mutta sitten kun mä kirjoitin mun kirjan Historian jännät naiset, mä aloin saada palautetta muun muassa opiskelijoilta, jopa koululaisilta, lukiolaisilta ja valitettavasti myös historian opiskelijoita, fukseilta ja näiltä, ja taidehistorian opiskelijoilta, ja palautteessa he sanoivat, että kiitos, että kirjoitit tämän kirjan, koska meillä koulussa, lukiossa jopa historian opetuksessa ei tähän päivään mennessä ole oikein käsitelty melkein ketään naista. Ja mä ajattelin, että okei, että voi se tilanne olla parempi kuin silloin, kun minä kävin koulua, mutta selvästikään se ei kyllä vielä ole tyydyttävä. Kyllähän naisia on tutkittu ja tutkitaan, mutta he ei päädy osaksi kansallista tarinaa samalla tavalla tai eivät ole päätyneet kuin miehet. Eihän tämä, tämä ei mitenkään ole ohi, että kun katsotaan vaikka jos menee kirjakauppaan ja katsoo elämäkertahyllyä, kenen elämäkertoja siellä on. Ei me edelleenkaan olla lakattu kirjoittamasta miesten historiaa enemmän kuin naisten historiaa. Kyllä siellä edelleenkin, vaikka tilanne paranee koko ajan ja niin sen pitääkin parantua ja ihmisten ymmärrys lisääntyy ja erilaisia ääniä pääsee mukaan, niin ei tilanne ole suinkaan hyvä vielä. Mä olen itse journalisti. Meillä suomalaisessa mediassa noin kolmannes siellä esiintyvistä ihmisistä on naisia. Tämä tilanne on säilynyt samana suunnilleen koko suomenkielisen lehdistön olemassaolon ajan. Toki roolit on vaihtunut ja näin, mutta edelleenkin määrää on noin kolmannes. Tilanne ei ole hyvä, vaan olemme tätä samaa suurmiesjatkumoa tässä edelleenkin toteuttamme.

MJK: Mulle tuli mieleen edelleen tästä naisten pienestä roolista ja tästä, kuinka miehet dominoivat edelleen tätä suurta kertomusta, rupesin tässä pohtimaan sitä, että missä vaiheessa tätä ruvettiin haastamaan, 70-luvulta eteenpäin ruvettiin tekemään uusia historioita, arjen historiaa ja vähemmistöjen historiaa. Tuli tämä maailmanlaajuinen trendi historian tutkimuksessa. Sehän nimenomaan haastoi tätä suurta kertomusta postmodernismin kanssa. Sitten rupesin tässä pohtimaan, että naisten on tavallaan vaikea päästä osaksi sitä suurta kertomusta, koska se se tuhoutui 70-luvulla jollain tavalla. Nyt voit päästä osaksi juttua mutta ei enää siihen suureen kertomukseen, koska se on lopetettu.

MP: Niin tai siis on monia syitä, minkä takia naisia ei ole otettu siihen mukaan. Joskus se on, että heidän tarinoitaan tai ajatuksiaan ei ole pidetty tärkeinä. Joskus niitä on pidetty niin skandalööseinä, että kukaan itseään arvostava historiantutkijamies ei kyllä ryhdy tällaisiin asioihin koskemaan. Joskus kyse on siitä, että naisten meriitit on kylmän viileästi kirjattu miesten nimiin. Näistä on paljon esimerkkejä tieteestä, taiteesta. Silloin aika on ollut sellainen, että naiset on, no vaikka otetaan nyt Runeberg, Fredrika Runeberghän joutui kirjoittamaan pääasiassa nimimerkeillä sen takia, että ei silloin ollut sopivaa, että nainen menee tuonne hillustelemaan. Mutta tämä toistuu kyllä monissa maissa ja monina aikoina. Ja tämä ei ole mitenkään pelkästään historian oppiaineen ongelma, vaan mä sain vähän aikaa sitten viestiä 19-vuotiaalta abilta, joka oli siis kirjoittamassa, ja hän ja hänen ystävänsä kirjoittivat minulle, että he on lukenut pitkän fyssan, kaikki saatavilla olevat fyssiikan kurssit, ja mä en muista oliko sitten, että siellä oli Marie Curie ehkä mainittu, mutta sitten he oli avannut Historian jännät naiset, ja sattumalta siinä ensimmäinen tyyppi, joka esitellään, on Lise Meitner, joka on fyysikko. Ja he kirjoitti, että heille oli tullut kyyneleet silmiin sen takia, että he oli molemmat itse naisia ja tämä oli oikeastaan eka kerta, kun he kuulee fyysikkonaisesta, vaikka he on superkiinnostuneita fyysikasta ja he on lukenut sitä. Kuka tahansa muu paitsi tämä yksi tyyppi, joka aina mainitaan, he ei ollut saaneet sitä. Ja he oli tosi vihaisia myös oppilaitokselleen, että miten voi olla, että näin tärkeä tyyppi on jätetty pois kaikesta tästä kertomuksesta. Ja niinhän hänet omana aikanaankin jätettiin. Hän keksi ydinfission, ja siitä sai Nobelin hänen kollegansa, jolle hän oli selittänyt, että kuule Otto, näin se toimii. [musiikkia]

MJK: Toista maata -näyttelyssä esillä on pala puusta, jossa Runebergin väitetään istuneen. Kuunnellaanpa tästä pieni tarina.

Jouni Kuurne: [askelten ääniä, puheensorinaa] Se on saatu kokoelmiin 1800-luvun lopussa, joskus ihan siinä vuosisadan loppuvuosina. Sen on lahjoittanut helsinkiläinen aktuaari Alfons Sjöman. Hän lahjoitti samalla kertaa neljä esinettä kaiken kaikkiaan. Hän ilmeisesti harrasti antiikkiesineiden keräilyä noin muutenkin, koska hän on lahjoittanut meidän kokoelmiin tai häneltä ostettu meidän kokoelmiin paljon muutakin esineistöä. Tämä ei ole mikään hänen ainut lahjoituksensa meille. Nämä neljä esinettä, jotka hän nyt tällä samalla kertaa on lahjoittanut, on tällainen hyvin heterogeeninen kokonaisuus. Niissä ei ole mitään tai siis oikeastaan mitään yhdistävää tekijää, ellei nyt sitten ajatella, että siinä on tiettyntyyppiseen merkkihenkilöajatukseen liittyvä toinenkin esine. Mutta ilmeisestikin tämä puu sinänsä on ehkä vähän tällainen myyttinen. Mä en nyt ole ihan varma siitä, että kuinka todellinen se itse asiassa on tai sitäköön, että mistä se perimätieto on ylipäänsä peräisin, puhumattakaan siitä, että miten tämä palanen nyt sitten kytkeytyy siihen kokonaisuuteen. Jos nyt tälle hyvin laajasti, teoreettisesti ajattelee, puuthan joskus kytkeytyvät suurmiehiin tietyllä tavalla. On Newton, joka istui omenapuun alla, mitä ei istunut, keksiessään painovoimaa. George Washingtoniin liittyy tämä kirsikkapuu, jonka hän kaatoi tai ei kaatanut. Sillä tavalla jostakin syystä puutematiikka kytkeytyy tiettyihin merkkimiehiin. Ei se kovin yleinen teema ole, mutta kuitenkin esimerkkejä on muualtakin maailmasta. Se vaatisi ehkä vähän tai vaatisikin enemmän tarkempaa selvittelyä sitten, että pystyisi jäljittämään sitä, miten se nimenomaan Runebergiin kytkeytyy. Tämän tyyppiset esineet ja tämäkin rinnastuu ihan suoraan keskiaikaisiin pyhäinjäännöksiin. Tällainen fragmentti edustaa jotakuta henkilöä, joka henkilö taas on jostakin syystä pidetty merkittävänä. Tietenkin erona on se, että tässä tämä fragmentti ei toimi linkkinä ihmisen ja ylliluonnollisen välillä vaan suoraan kytkeytyy siihen toiseen henkilöön. Runeberghän oli jo omana aikanaan äärimmäisen kunnioitettu ja palvottukin varmaan tiettyssä mielessä ja suosittu. Mutta myöskin se, että se on jatkunut ihan siitä lähtien ja vielä 1800-luvun lopussa ollut niin elinvoimaista, että on haluttu tällainenkin tietyllä tavalla kurioositeetti säilyttää, koska se kuitenkin liittyy tällaiseen merkittävään henkilöön. Meillä on kokoelmassa myöskin Sakari Topeliukseen liittyvää esineistöä hyvin runsaasti, erittäin henkilökohtaista. Esimerkiksi varmaankin juuri luetteloin tuossa muutama kuukausi sitten puolen tusinaa hänen silmälasiaan. Siinäkin myöskin, sen lähemmäs ei varmaan toista henkilöä paljon pääsekään kuin silmälasien kautta. Mutta siinä mielessä, koska kansallismuseon rooliin kuuluu, miten nyt kansallinen halutaankaan sitten ymmärtää tai määritellä mutta kuitenkin kyse on tämän maan historiasta mitä moninaisemmin kulttuurielämän ja valtiollisen historian alueelta, niin siinä mielessä on hirveän kiva, että kokoelmassa on esineitä, jotka valottaa tätä tällaisten henkilöiden kautta, joilla kiistatta on ollut hyvin suuri merkitys Suomen kulttuurielämänkin alalla ja sen kehittymisen alalla.

MJK: Siinä intendentti Jouni Kuurne kertoi meille puun palasta, joka kuuluu kansalliskokoelmiin.

JH: Tuo on mainiota, koska tuo oli määrittelemätön, eli perimätieto kertoo, että sillä oli jotain tekemistä Johan Ludvig Runebergin kanssa. Mä hei, mulla on Kalevala-aineistossa löytyy valokuva Tampereella pidetystä koulujuhlasta 1949 eli 100 vuotta sen jälkeen kun laajennettu Kalevala julkaistiin, 100-vuotisjuhla. Siinä on valokuva, jossa on koulutyttö Lauha Sirkeinen, jäi jostain syystä nimi mieleen, Lauha Sirkeinen pitelee kynttilänjalkaa ihastuneen yleisön edessä, jonka Elias Lönnrot oli nähnyt yhdellä keräysretkellään, koska Lauha Sirkeisen esivanhemmat asui Vienan Karjalassa tai jossain siellä. Eli ainoa yhteys tällä mahtavalla kynttilänjalalla oli, että suurmies Elias Lönnrot oli nähnyt sen noin vuonna 1830. Ja se on jo aika hurjaa, se on jo maagista suorastaan.

MP: Mä rakastan tätä esinettä. Miettikää, että meillä on pieni puun palanen, joka on ehkä koivusta, jossa Runeberg ehkä istui lapsena. Tämähän ei kerro mitään Runebergistä. Tämä kertoo meistä ihmisistä. Tämä kertoo paljon enemmän kuin jostain yhdestä jampasta jossain. Siis miettikää, millainen ihmiskunta me ollaan, kun me säilötään jotain puun palasia ja kynttilöitä ja Muhammedin partakarvoja ja Piispa Henrikin värttinäluita ja kaikkia aika morbidejakin pieniä esineitä ja jotenkin tukeudutaan niihin ja kerrotaan niiden kautta sitä tarinaa, mitä me halutaan uskoa itsestämme ja menneisyydestämme ja nykyisyydestämme ja siitä, mitä me ollaan ihmisinä.

JH: Toi oli Maria ihana toi sun määritelmä, kun siinä oli ne "ehkä" vielä, jotka tuottaa tavallaan kaksi semmosta mahdollisuuden porttia jo siihen todennäköisyyteen, että Johan Ludvig Runeberg olisi ikinä mokomaa puun palaa missään mielessä koskettanut. Ihan huimaa.

MJK: Mutta mietin sellaista kysymystä, että keksitäänkö me mitään positiivista suurmieshistoriasta? Nyt tässä on kuorossa laulettu, kuinka vahingollista se on, mutta mitä hyvää me voisimme sanoa suurmiehistä?

JH: Mun mielestä Maria oikeasti avasi sen jo äsken, kun hän kauhean kauniisti puhui Runebergin mahdollisesta kontaktista siihen puupalaseen ja sanoi, että tällaisia me olemme. Kyllä se siellä mun mielestä on se avain, että ei, ja mä muistutan vielä siis, että Runeberg, Lönnrot, Snellman, tämä on mulle ainakin semmoinen Tupu, Hupu, Lupu - kolmikko, että jos kolme pitää sanoa, niin tässä ne on. Eteviä ihmisiä ja tekivät merkittäviä tekoja. Sitä ei pidä myöskään unohtaa. Ja ilman muuta myöskin tämä tilanne, mitä mä vähän avasin, ihan monellekin meistä selvää, että 1800-luvun alkupuolella ihminen, joka asui Suomenniemellä, joka yhtäkkiä oli autonominen osa valtavaa Venäjää ja 700-800-vuotinen, pidempikin, täysin elimellinen kytkös Ruotsiin katkaistu, täällä oli valtava orpous intelligentsian piirissä. Ja tämä kansallisen identiteetin luominen, vaikka se oli meidän näkökulmasta perustui ihan huuhaalle, ja sitten pyhitettiin näitä ihmisiä, jotka siinä hääräsi mukana, sekin on naurettavaa, niin se loi turvaa ja ryhtiä ja voimaa. Ja eräässä mielessä nyt sanon, ja Maria ampukoon mut alas, mutta se synnytti myöskin energiaa silloin 1800-luvulla, semmoista hyvää energiaa, joka johti jo 1800-luvun aikana kansalaisyhteiskunnan syntyyn ja avasi mahdollisuudet siihen valtavuuteen, että 1900-luvun alkuvuosina Aleksanterin yliopiston eli Helsingin yliopiston opiskelijoista 40 prosenttia oli jo naisia. Se oli valtava pomppaus, kun 1870-luvulla sinne piti tsaarin erikoispumaskalla päästä jotakin vähän räpeltämään. Ja todella (--) [0:30:49] 1906 tässä autonomisessa suuriruhtinaskunnassa lyötiin Euroopan edistysellisimpiä lakeja yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta, joka vielä tarjosi naisille kansanedustajaoikeuden, ja 1907 vaaleissa tämä toteutettiin ja naisia saatiin Suomen parlamenttiin huomattava määrä. Jossakin mielessä tämä

suurmiespelleily tuotti myöskin voimaa, jolla päästiin tavoitteisiin, joita ei osattu ollenkaan nähdä silloin kun suurmiehiä ruvettiin patsastelemaan.

MJK: Niin, ehkä suurmiesten suuri arvo on siinä, että kun he olivat toteemihenkilöitä ja aivan myyttisiä, niin siinä suurmiesten velvoittavassa elämäntarinassa ja velvoittavassa perinnössä, siinä oli myös jotain positiivista ja aktivoivaa. Juuri se, että he olivat niin epätodellisia aika nopeasti jo kuolemansa jälkeen, mystifioituja hahmoja, se tavallaan synnytti rajattoman toiminnan kentän. Koska sitä mitä he tekivät, ei kukaan pystynyt tavoittamaan eikä saavuttamaan, niin jollain tavalla se piti sitä toimintaa, se aktivoi ihmisiä kyllä valtavasti, tämä on aivan totta, myös positiivisessa mielessä ja nimenomaan tässä kansalaisyhteiskunnan synnystä.

MP: Te molemmat puhutte perinnöstä, ja mun mielestä se onkin nimenomaan se, mitä meidän pitää tässä tarkastella: onko nämä tyytit enää ajankohtaisia? Onko kukaan 70-luvun jälkeen syntynyt ihminen vapaaehtoisesti lukenut vaikka tämän tuhannen heksametrisäkeen mittaisen Hirvenhiihtäjät, saati ruotsiksi? No ei kyllä varmaan. Onko Runebergistä ihmisten tänä päivänä, jos heiltä kysyy jotain, niin heille tulee mieleen leivos, mutta olennaistahan on tietenkin se, että mitä he inspiroi muissa ihmisissä, siinä, että okei, he itse loi taidetta ja he itse loi kulttuuria, hieno juttu, mutta se että mitä muut ihmiset sai aikaan maailmassa ja itsessään ja kansakunnassa ja Suomessa sen takia, että siellä oli ollut näitä tyyppisiä jotka oli kanonisoitu osin jo heidän elinaikanaan, niin sehän on se olennainen, se miten me voidaan inspiroitua näistä tyypeistä ja toivottavasti rakentavalla tavalla eikä semmoisella tunkkaisella, sisäänpäinkääntyvällä tavalla. Ja sehän se heidän arvonsa on, että he on inspiroineet fiksuja, ihania, iloa tuottavia, rohkeutta tuottavia ja itsetuntoa vahvistavia asioita.

JH: Hyvin sanottu. [musiikkia]

MJK: Maria Pettersson, jos saisit oman museon, millaisia esineitä, millaisia puun paloja sinun museosi tulisi tästä meidän kansallisesta kertomuksesta?

MP: Sattumalta kävi niin, että Helsingin kaupunginvaltuustossa tehtiin aloite kirjan inspiroimana, että Helsingin eräs rakennus hankittaisiin ja siitä tehtäisi suomalaisten jännien naisten museo. Se tietenkin minua kovasti kiehto, ja se voisikin olla tässä ajassa todella tarpeellinen, mutta kaiken kaikkiaan suuremmissa kuvassa mä toivon, että historia olisi kaikkien sukupuolten historiaa ja että se olisi kaikkien vaikka tuloluokkien historiaa, ettei tarvittaisi tällaisia erillismuseoita vaikka jännille naisille. Mutta ehkä mä toivoisin, että me tästä meidän ajasta säilöittäisi jotain kouriintuntuvaa. Mulla on hirveä pelko siitä, että meidän ajasta ei jää mitään. Se tarvitsee yhden kunnan jonkin katastrofin, joka hävittää ison osan meidän vaikka digiasioista, niin meiltä ei jää mitään, tästä päivästä ei jää mitään, koska kaikki on pelkästään virtuaalisena, kaikki on pelkästään sähköisenä. Ja tämä kauhistuttaa mua. Ei niin, että mulla olisi väkevä tarve jättää vaikka itsestäni mitään kauhean isoa jälkeä tuleville polville, mutta jotta ihmiset voisivat edelleenkin pohjastaa itseymmärryksensä osittain siihen, mitä aikaisemmassa maailmanhistoriassa on tapahtunut, niin mä toivoisin, että meistä jäisi jälkiä, meidän arkipäivästä, meidän taiteesta, meidän keskusteluista, meidän politiikasta, kaikesta jäisi jotain muutakin jälkeä kuin bittejä avaruudessa.

MJK: Aivan. Miten Juha Hurme, sinä olet Toista maata -näyttelyn käsikirjoittajana saanut toteuttaa tämän, mikä se sitten on, haave tai painajainen, en tiedä miten koit sen, mutta se että pääsit todella vaikuttamaan suomalaisen..

JH: Se oli ihan mahtavaa, se oli parempaa kuin mikään, mitä on tapahtunut, huipputyyppien kanssa päästä tuollaista tekeen. Jatka kohti kysymystä.

MJK: Etenen kohti kysymystä, joka on seuraavanlainen: mitkä kohdat, esineet tai näkökulmat oli sinulle tärkeimpiä tätä näyttelyä käsikirjoittaessasi?

JH: Toi kysymys on niin valtaisa, että mä rajaan sitä heti. Mä en tiennyt mitään, eikä tietty, se idea onkin, ettei juuri kukaan voinut tietää henkilöstä nimeltä Siina Rinne, joka toimi 1800-luvun lopulla Satakunnan suunnalla. Hän oli mahtava kankuri, mutta mainittu, ansiokas priimusmoottori tässä hommassa, tohtori Päivi Roivainen, projektipäällikkö tässä hommassa, toi tämän Momman Siinan mun tietoisuuteen. Ja mulla oli ilo perehtyä hänen elämänsä ja kirjoittaa hänestä tekstejä ja sanallinen muotokuvakin sinne näyttelyn tiimoille. Siina Rinne oli todellinen toisinajattelija, vähän mysteerä niin kuin kaikki menneen ajan ihmiset, naimaton ihminen, vihasi miehiä ja käsityöläisammattinsa ohella teki kaksi hämmästyttävää taideteosta omalla niukalla vapaa-ajallaan: tällaisen huikean, eräänlaisen tilkkutäkin tai hän kutoi tällaisen kankaan, missä on ihmeellinen, raamatullinen, surrealistinen jatkosarja, ja 16 vuoden ajan hän omista hiuksistaan valmisti kokopitkän mekon. Tämä on todella hämmäntävää historiaa. Mulle tämä, Momman Siinaksi häntä haukuttiin, hän ei itse pitänyt tästä nimestä, tämä Momman Siina oli yksi vavahduttava, aivan uusi asia mun elämään, joka mun mielestä todella ansaitsi paikkansa tässä näyttelyssä ja tietenkin nyt liittyy tähän keskusteluun sillä tavalla, että millään mittapuulla Siina Rinne ei ole suurnainen, ja sitten kuitenkin on, niin kuin me kaikki ollaan. Eli nyt tämä keskustelu on myöskin opettanut mua ymmärtämään, että kun mä alussa torjuin, että en mä ole suurmies, niin olenhan minä, mutta niin olet sinäkin ja ennen kaikkea Maria. Siitä on kysymys. Vähän niin kuin J. Karjalaisen sanoin, että me kaikki ollaan suuria. [naurahtaa] Ja tämä on mun mielestä hyvä ymmärtää. Ja sitä halutaan varmaan viestiä tuossa kansallismuseon näyttelyssäkin: jokainen ihminen on äärimmäisen tärkeä, jokainen on välttämätön lenkki siinä, että me ihmiskuntana ja tällaisena arktisena suomaan ihmisinä pärjällään täällä. Kaikkia tarvitaan.

MJK: Niin ja se on täynnä tällaisia pieniä mikrokosmoksia, jotka aukeaa vaikka mihinkä suuntiin, kun pysähtyy.

JH: Kyllä.

MJK: Juha Hurme, keneltä menneisyyden henkilöltä sinä haluaisit kysyä yhden kysymyksen? Kuka se olisi ja mitä kysyisit?

JH: Kuule Minna Canth on sellainen sankari, että oksat pois. Tämä oli vaan tilanne, että kun hän tuli leskeksi kuuden lapsen, pienen lapsen äitinä ja seitsemäs oli hänen kohdussaan, eli hän oli raskaana, kun hän leskeytyi, niin mä olisin halunnut kysyä klassisen kysymyksen häneltä: miltä nyt tuntuu? Tällainen urheiluselostajakysymys, ilman pilkkaa tietenkään. Mutta hän nousi tuosta tilanteesta menestyväksi yrittäjäksi ja Euroopan kärkikirjailijaksi ja valtavaksi tekijäksi Suomen alueella. Se on käsittämättömin nousu, mitä minä tiedän. Canthin Minna olisi ollut mulla tämä haastattelun kohde.

MJK: Ja tuo myös sellainen tilanne ja maailmankuva ja hetki, jota ei ole dokumentoitu niin paljon, läheskään niin paljon kuin muita hetkiä suomalaisuuden historiassa.

JH: Tuosta on vaikea vääntää patsasta tuosta tilanteesta.

MP: Mun kysymys koskisi ehkä myös sitä, että miten sä sen teit, ja minä esittäisin sen Töregene-kaanittarelle. Jotkut on ehkä kuullut Tšingis-kaanista. Töregene-kaanitar oli 1200-luvulla elänyt kaanitar, joka hallitsi maailman suurinta valtakuntaa, suurempaa kuin Tšingis-kaan. Ja hän hallitsi sitä yhdessä elämänkumppaninsa, entisen orjan Fatiman kanssa. Eli maailman suurin valtakunta oli naisparin käsissä tuolloin. Hän raivasi tiensä siis maailman suurimman valtakunnan johtoon ryöstetystä morsiamesta. Hän pelasi kovaa ja julmaa poliittista peliä kyllä ja piti koko ajan rinnallaan tämän elämänkumppaninsa, ministeriksi ylentämänsä orjattaren. Kyllä mua kiinnostaa, että 1200-luvun Mongoliassa, joka on kaikin puolin aika hankala paikka olla joku random ryöstetty morsian ja sitten päätyä hallitsemaan tätä koko hommaa, maailman suurinta valtakuntaa, että annatko muutaman vinkin, että miten. Miten sä sen teit?

JH: [naurahtaa] Ihan mahtava.

MJK: Mahtava kysymys. Kiitoksia paljon kummallekin ja hyvää jatkoa.

MP: Samoin kiitos.

JH: Hei kiitos sitä samaa. [musiikkia]

MJK: Kuuntelit kansallismuseon Toista maata -podcastia. Löydät sen osoitteesta kansallismuseo.fi sekä Apple Podcasteista ja Spotifysta. [musiikkia]